

Platon

Felsefe tarihinin en büyük düşünürlerinden biri olan Platon, Atina'da soylu bir ailenin oğlu olarak dünyaya geldi. Sokrates'in öğrencisi oldu ve onun görüşlerinden çok etkilendi. Kırklı yaşlarında Güney İtalya'ya yaptığı seyahate dek eserleri büyük ölçüde hocasının etkisi altındaydı. Onun demokrasi yanlılarınca idam edilmesi Pla-ton'un siyasi kariyerden vazgeçmesine ve kararlı bir demokrasi düşmanı olmasına yol açtı. M.Ö. 387/388 tarihlerinde Atina'da Akademia isimli bir okul açarak düzenli eğitime başladı. Aristoteles ile olan ilişkisi de bu çatı altında gerçekleşti. Ölümüne dek Akademia'da ders vermeyi sürdürdü. Platon'un tüm eserlerinin günümüze ulaştığı sanılmaktadır ve eserlerinin belli başlılarının yazılış sıraları muhtemelen şöyledir; Sokratik Dönem Eserler: Savunma, Kriton, ton, Lakhes, Khar-mides, Euthyphron, Lysis ve Devletin 1. kitabı. Geçiş Dönemi Eserleri: Protagoras, Gorgias, Me-non, Euthyphredemos ve Kratylos. Olgunluk Dönemi Eserleri: Symposium, Phaidon, Devlet ve Pha-edrus. Yaşlılık Dönemi Eserleri: Theaetetos, Parmenides, Sophist, Devlet Adamı, Philebos, Timaios ve Yasalar.

Platon'un varlık anlayışı büyük ölçüde İdealar öğretisine ve ruhun ölümsüzlüğü öğretisine dayanır. İdealar öğretisi, tüm görünür şeylerin, görünür dünyanın ötesinde ve ondan bağımsız bir gerçeklikle idealarla ilişkili olduğu kabulüne dayanır. Görünür ve düşünülür evren birbirlerinden ayrıdır ve bu da Platon'u metafizik bakımdan ikici (düalist) yapar. İdealar, zamana mekâna tabi olmayan, her tür değişimden bağımsız, başlangıcı ve sonu olmayan, varoluşu için kendisinden başka bir şeye gereksinim duymayan ve sadece akılla kavranabilen yapılardır. Oysa duyulur nesneler, yani varolanlar; zamana ve mekâna tabi olan, sürekli değişen, başı ve sonu olan, varoluşu için idealara gereksinim duyan yapılardır. Duyulur nesneler, ideaların kopyasından gölgesinden başka bir şey değildirler ve ideadan pay aldıkları, ona katıldıkları ölçüde var olurlar. Platon ideaları, görünür şeylerin asıl doğaları olarak görür ve idea sözcüğünü sık sık doğa sözcüğü yerine kullanır.

Böylece idealar, görünür şeylerin eksiksizliklerini, tamlıklarını, asıl doğalarını temsil ederler ve bu yüzden tüm görünür şeyler idealarına benzemeye çalışırlar. Çünkü ona benzedikçe kendi doğalarını gerçekleştirmiş olurlar. İdeaların da kendi içlerinde bir düzeni vardır ve bu düzenin en üstünde İyi ideası yer almaktadır. Diğer tüm ideaların kendisinden pay aldığı ve kendisine yöneldiği İyi ideası, evrendeki düzenin birleştirici ve her şeyi kapsayıcı ilkesidir. İyi ideasının bu yüksek konumu İyi ile varlığın özdeşliği kabulüne dayanır; "İyi varlıktır ve varlık iyidir" (Arslan, 2006: 233). Platon

İyilik, Güzellik ve Adalet idealarını birbirleriyle özdeş görmüştür. O hâlde Platon'a göre varlık, özü gereği hem iyi hem güzel hem de adildir. Platon, benzer benzerle bilinir ilkesi gereği, insanı, bu soyut ve akli yapıdaki ideaların bilgisini elde edebilecek bir donanıma kavuşturmayı önemsemiştir. Bu yüzden insan ruhunun ideaya en çok benzeyen yapı olduğunu düşünmüş ve ideaların bilgisinin ancak ruh tarafından elde edilebileceğini savunmuştur.

Platon'a göre ölümsüz ruh, bu yaşamından önce ideaların bilgisini edinmiştir ve bu yüzden bilgi, zaten mevcut olan bir bilginin anımsanmasından ibarettir. Ama bu anımsamanın gerçekleşebilmesi, sistemli biçimde yürütülen bir diyalektik süreçle mümkündür. Diyalektik yöntem, başlıca iki faaliyete dayanır; “Dağınık kavramları genel bir tanım doğrultusunda toplamak” ve “düşünceyi tabi eklem yerlerinden öğelerine ayırmak.” Platon bu iki faaliyetten ilkinin “toplama”, ikincisini “ayırma” diye adlandırır. İlkinde, tanıma yapılmaya çalışılan şeyin tüm örneklerini eş ölçüde açıklayabilecek genel bir tanıma ulaşmak esas alınır. İkincisinde ise daha fazla çözümlenemeyecek, bölünemeyecek yalın ve temel birimlere ulaşmak amaçlanır. Diyalektik yöntem, insanları bilgide basamak basamak yükselten ve İyi ide-asının kavranması ya da temaşa edilmesi ile nihayetine ulaşan bir süreçtir. İnsan, örneğin önce tek tek şeyleri sever, sonra bunların arasındaki ortak nitelikleri keşfeder ve son aşamada Güzelin kendisine, yani Güzel ideasına ulaşır (Symposium, 210 a-d). Ruhun adım adım yükseldiği “diyalektik yürüyüşün” (Devlet, 532b) nihai noktası budur. Devletteki bölünmüş çizgi benzetmesiyle bilginin nesneleri arasında hiyerarşik bir sıralama yapılır. En altta yansımalar, gölgeler ve bunlara ait inanç bilgisi, onun üstünde doğa ve insan yapımı şeylerin dünyası ve buna ait olan tahmin bilgisi, onun üstünde sayılar ve geometrik şekillerin dünyası ve buna ait episteme bilgisi ve en üstte ise saf aklın alanı olan idealar ve onlara ait kesin bilgi gelir. En üstte ise İyi ideası yer alır. Platon Mağara Alegorisi ile insanların diyalektik süreç yoluyla mağaradan gerçek güneşe yönlendirilmeleri ülküsünü en özlü biçimde ifade etmiş olur.

Platon, mutluluğu insan ve toplum için nihai amaç olarak görmekteydi. Ahlak anlayışı da mutluluğun elde edilmesi amacına yönelmişti. Ona göre mutluluğu sağlayan şey iyilik, iyiliği sağlayan şeyse erdem, doğruluk ve adaletti. Platon, erdemi ruhun düzeni olarak tanımlamaktaydı. Ona göre yalnızca ruh değil, kendisinde bir erdem bulunduğundan söz edilebilecek olan her şeyin erdemi düzeninden gelmekteydi. Mutluluğun Eski Yunancadaki karşılığı olan eudaimonia kişinin iyi ve uyumlu bir daimona sahip olmasını ifade eder. Bu düşüncede mutluluk insana dışarıdan gelmez.

Ruhunu düzenleyen kişi, kendi iyiliğini ve mutluluğunu da sağlamış olur. Erdem, ruhun kendi doğasını gerçekleştirmesidir. Erdem, doğruluk ya da adalet ister ruh olsun, ister site olsun, herhangi bir yapının doğası gereği kendisine en uygun durumda olması, doğasına uygun işi görmesidir. Kendisine uygun işi yapana, kendisine uygun işlevi yerine getirene, kendi amacına ya da iyisine ulaşana erdemli denir. Böylece bir şeyin erdemi o şeyin doğasına ve doğasının gereği olan tabii amaca uygun biçimde tanımlanmıştır.

Erdemin şartı olarak görülen, “ruhun düzeni” ifadesi, ruhun çeşitli parçalardan meydana geldiğini ve bu parçaların birbirleriyle doğru bir ilişki içinde olmaları gerektiğini ima eder. Platon, Phaedrus’taki bir mitosta ruhu biri siyah, öteki beyaz olmak üzere iki kanatla attan ve bir sürücünden oluşan bir at arabasına benzetir. Bu atlardan beyaz olanı uysaldır ve sürücüsünün talimatlarına uyar. Oysa siyah at hırçın bir tutumla daima arabacının talimatlarının aksine hareket eder. Bu benzetmeden yola çıkıldığında ruh, üç parçalı bir yapı sergiler; akıllı parça (to logistikon), yürekli-atılgan parça (to tymoeides) ve iştah duyan, arzulayan parça (to epitymetikon). Yürekli ve atılgan parça mitostaki iyi huylu beyaz ata, bedensel hazlar ve acılarla ilişkilendirilen iştah ve itki bölümü, siyah ata, kafada konumlanan akıl parçasıysa sürücüyeye karşılık gelir. Bunlardan akıl parçası ölümsüzdür. Diğer ikisiyse beden ölümüyle dağılırlar. Platon, bu parçaların kendi sınırlarını bilmeleri ve doğal durumlarında olmaları hâlinde ruhta doğruluğun, adaletin, erdemin gerçekleşeceğini savunur. Akıl, doğası gereği aklın buyruklarına boyun eğmelidir. Bunu gerçekleştirdiği takdirde ruh, ahlaki yüksekliğe erişebilecektir. Ruhta bir kez düzen kurulduktan sonra bu düzen sitedeki ve diğer tüm insani yapılardaki düzen için de bir temel oluşturacaktır.

Platon’un site düzeni anlayışı var olan tüm site düzenlerinin bozuk olduğu ve bu bozukluğun “iyi”, “doğru” ve “güzel” denen üç yüksek değer bu sitelerde olmamasından kaynaklandığı kabulüne dayanır. Platon’un toplum ve siyaset anlayışı bu üç değer topluma ve siteye hakim kılınması amacını güder. Bu özelliğiyle siyasi olmaktan çok ahlaki bir görünüm sergiler. Tıpkı ruh gibi site de üç parçadan oluşur. Bunlar zanaatkarlar sınıfı, asker sınıf ve filozoflardan oluşan yönetici sınıfıdır. Ruhta ve evrende olduğu gibi sitede de bu her parçanın kendine has, doğal bir konumu vardır. Parçalar, doğal yapılarına uygun konumlandırıldıklarında sitede adalet, doğruluk ve erdem sağlanmış olur. Bir insanın erdemli olması, site düzeni içinde doğru biçimde konumlanmış olmasına bağlıdır. Yönetici sınıfın erdemi bilgelik, asker sınıfın

